

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата економічних наук, доцента **Пригодюк Олени Миколаївни**
на дисертацію **Юрка Ігоря Сергійовича** на тему
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ РЕСУРС
ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ»,
яку подано на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 Економіка
галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

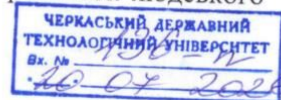
1. Актуальність теми дослідження

В умовах становлення економіки знань, цифрової трансформації бізнес-процесів та посилення глобальної конкуренції особливого значення набувають нематеріальні чинники забезпечення конкурентоспроможності підприємств. Серед таких чинників провідне місце займає інтелектуальний капітал, який дедалі більше визначає здатність суб'єктів господарювання до створення інновацій, адаптації до змін зовнішнього середовища та формування довгострокових конкурентних переваг. Традиційні фактори виробництва поступово втрачають своє домінуюче значення, тоді як знання, компетентності працівників, організаційні механізми управління та інтелектуальні ресурси стають ключовими драйверами економічного розвитку.

Актуальність дослідження тематики інтелектуального капіталу значно посилюється в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки України. Руйнування виробничої інфраструктури, міграція талантів та висококваліфікованих кадрів, необхідність швидкої модернізації підприємств і впровадження інноваційних рішень актуалізують пошук нових джерел економічного зростання, серед яких інтелектуальний капітал виступає одним із найважливіших стратегічних ресурсів. Саме ефективне використання людського, структурного та реляційного капіталу здатне забезпечити підвищення стійкості підприємств, їх адаптивності та інноваційної активності в умовах високої невизначеності.

Особливого значення набуває необхідність формування сучасних механізмів управління інтелектуальним капіталом, які дозволяють не лише накопичувати знання та компетентності, а й трансформувати їх у конкретні інноваційні результати, нові продукти, технології та бізнес-моделі. Водночас сучасна практика господарювання свідчить про наявність значних проблем щодо оцінювання інтелектуального капіталу, визначення його впливу на інноваційний розвиток підприємств та інтеграції відповідних управлінських інструментів у систему стратегічного менеджменту.

У контексті євроінтеграційних процесів України підвищується роль інтелектуального капіталу як фактора забезпечення відповідності вітчизняних підприємств сучасним європейським стандартам інноваційності, технологічності та управлінської ефективності. Формування інноваційно орієнтованої економіки потребує активізації інвестицій у розвиток людського

потенціалу, удосконалення систем управління знаннями, стимулювання творчої діяльності персоналу та розвитку партнерських мереж між бізнесом, наукою й освітою.

Крім того, інтелектуальний капітал виступає важливим чинником забезпечення сталого розвитку підприємств, оскільки сприяє підвищенню продуктивності праці, прискоренню інноваційних процесів, покращенню якості управлінських рішень та зміцненню ринкових позицій суб'єктів господарювання. Його ефективне використання дозволяє підприємствам оперативно реагувати на виклики зовнішнього середовища, створювати додану вартість та забезпечувати довгострокове економічне зростання.

Таким чином, дослідження інтелектуального капіталу як стратегічного ресурсу інноваційного розвитку підприємств є своєчасним, актуальним і має вагоме теоретичне та практичне значення. Розробка науково обґрунтованих підходів до формування, розвитку та ефективного використання інтелектуального капіталу сприятиме підвищенню інноваційної спроможності підприємств, зміцненню їх конкурентних позицій та забезпеченню сталого розвитку в умовах сучасних економічних трансформацій. Саме тому дисертаційна робота, присвячена обґрунтуванню теоретичних положень і розробленню практичних рекомендацій щодо використання інтелектуального капіталу як стратегічного ресурсу інноваційного розвитку підприємств, є актуальним, суспільно значущим дослідженням і таким, що відповідає сучасним потребам економічної науки та практики управління.

2. Зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційну роботу виконано в межах науково-дослідної тематики Черкаського державного технологічного університету Міністерства освіти і науки України та органічно пов'язано з виконанням низки наукових проєктів кафедри. Зокрема, у межах науково-дослідної роботи «Теорія і практика сталого розвитку: держава, бізнес, громада» (державний реєстраційний номер 0120U104957, 2020-2023 рр.) здобувачем окреслено стратегічні напрями інноваційного розвитку суб'єктів господарювання на основі управління інтелектуальним капіталом. Крім того, результати дисертаційної роботи були використані під час виконання теми «Економіка та суспільство: сталий, інноваційний, цифровий розвиток» (державний реєстраційний номер 0125U001426, 2025-2028 рр.). У межах зазначеної теми дисертантом розроблено розрахунково-аналітичний інструментарій оцінювання людського, організаційного та споживчого капіталів, що дозволяє здійснювати комплексну діагностику рівня сформованості та ефективності використання інтелектуального капіталу суб'єктів господарювання.

Таким чином, дисертаційна робота має безпосередній зв'язок із виконанням науково-дослідних тем університету, а її результати спрямовані на

розв'язання актуальних завдань формування та використання інтелектуального капіталу як ключового чинника інноваційного розвитку підприємств.

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи та науковими публікаціями здобувача дає підстави стверджувати, що представлені в дослідженні наукові положення, висновки та практичні рекомендації є достатньо обґрунтованими, достовірними та логічно виваженими. Їх достовірність забезпечується використанням значного масиву наукових джерел вітчизняних і зарубіжних авторів, присвячених проблемам інтелектуального капіталу, економіки знань, інноваційного розвитку та управління нематеріальними ресурсами підприємств.

Теоретичну основу дослідження становлять фундаментальні положення економічної теорії, концепції людського та інтелектуального капіталу, теорії інноваційного розвитку та сучасні наукові підходи до управління знаннями. Під час виконання дослідження дисертантом опрацьовано законодавчі та нормативно-правові акти України, матеріали міжнародних організацій, зокрема Організації об'єднаних націй і Світового банку, а також статистичні та аналітичні дані, що характеризують сучасні тенденції розвитку інтелектуального капіталу та інноваційної діяльності підприємств.

Поставлена в роботі мета та визначені завдання є взаємопов'язаними й повною мірою відповідають темі дослідження. Для їх реалізації автором використано широкий спектр загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, серед яких системний, логічного узагальнення, абсолютних, відносних і середніх величин, аналізу рядів динаміки та структурних зрушень, експертних оцінок, історико-логічний, аналізу та синтезу, діалектичний, системно-функціональний, монографічний, сценарний. Застосування зазначеного інструментарію дозволило забезпечити належний рівень аргументованості отриманих результатів і сформульованих висновків.

Структура дисертаційної роботи є логічною та послідовною. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Така побудова дослідження забезпечує послідовне розкриття обраної проблематики – від теоретичного осмислення сутності інтелектуального капіталу до розроблення практичних рекомендацій щодо його використання як стратегічного ресурсу інноваційного розвитку підприємств.

У першому розділі дисертації досліджено теоретичні засади формування та розвитку інтелектуального капіталу підприємства. Автором узагальнено наявні наукові підходи до трактування цієї економічної категорії, систематизовано її структурні компоненти та визначено роль інтелектуального капіталу у забезпеченні інноваційного й сталого розвитку підприємств.

Другий розділ присвячений питанням оцінювання та діагностики інтелектуального капіталу як стратегічного ресурсу інноваційного розвитку. У роботі систематизовано інструментарій оцінювання його структурних

компонентів, запропоновано підхід до аналізу процесів формування та розвитку інтелектуального капіталу, а також здійснено оцінку тенденцій його розвитку в Україні на основі відповідних статистичних і аналітичних даних.

У третьому розділі дисертації розроблено практичні підходи до управління інтелектуальним капіталом підприємств. Особливу увагу приділено організаційно-управлінським технологіям розвитку інтелектуального капіталу, питанням управління внутрішньоорганізаційними знаннями та визначенню стратегічних напрямів інноваційного розвитку підприємств на основі ефективного використання інтелектуальних ресурсів.

У цілому структурні складові дисертаційної роботи характеризуються внутрішньою логічною узгодженістю та послідовністю викладу матеріалу. Використані аналітичні, табличні та графічні матеріали сприяють кращому сприйняттю отриманих результатів. Основні положення, висновки та рекомендації відповідають поставленій меті й завданням дослідження, а рівень їх обґрунтованості та достовірності дозволяє вважати одержані результати науково аргументованими та практично значущими.

4. Найбільш вагомі результати дослідження, їх наукова новизна

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи полягає у поглибленні теоретичних положень та удосконаленні методичного забезпечення управління інтелектуальним капіталом підприємств в умовах інноваційного розвитку. До найбільш вагомих результатів роботи слід віднести:

1. Обґрунтовано циклічний характер розвитку інтелектуального капіталу підприємства через виокремлення взаємопов'язаних етапів його формування, використання та відтворення, що дозволяє забезпечити безперервність процесів нагромадження інтелектуальних ресурсів.
2. Розроблено методичний підхід до оцінювання структурних компонентів інтелектуального капіталу підприємства, який враховує не лише рівень розвитку окремих складових, а й характер їх взаємодії між собою.
3. Запропоновано методичний підхід до комплексного оцінювання тенденцій розвитку інтелектуального капіталу країни на основі використання системи міжнародних і національних індексів, що забезпечує більш повне розуміння можливостей та обмежень його розвитку.
4. Сформовано концептуальний підхід до формування організаційно-управлінських технологій розвитку інтелектуального капіталу підприємства, який поєднує принципи, механізми та результати реалізації управлінських рішень.
5. Розвинено наукові підходи до визначення структури інтелектуального капіталу підприємства шляхом розширення переліку його складових та обґрунтування їх ролі у формуванні інноваційного потенціалу.

6. Удосконалено структурно-функціональну модель інтелектуального капіталу, яка дозволяє комплексно враховувати вплив інформаційних та управлінських процесів на інноваційний розвиток підприємства.

7. Запропоновано концептуальний підхід до управління внутрішньоорганізаційними знаннями, реалізація якого сприяє розвитку людського капіталу та підвищенню результативності інноваційної діяльності.

8. Визначено стратегічні напрями інноваційного розвитку підприємств на основі управління інтелектуальним капіталом, спрямовані на формування сприятливого середовища для розвитку талантів, генерації знань і впровадження інновацій.

Аналіз положень наукової новизни дає підстави стверджувати, що отримані результати є достатньо обґрунтованими, характеризуються практичною спрямованістю та мають значення для подальшого розвитку теорії і практики управління інтелектуальним капіталом підприємств. Дисертаційна робота містить самостійно отримані наукові результати та відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

5. Практичне значення отриманих результатів та повнота викладення положень дисертаційної роботи в опублікованих наукових працях

Практичне значення результатів дисертаційної роботи Юрка Ігоря Сергійовича підтверджується їх впровадженням у діяльність органів державної влади, суб'єктів господарювання та закладу вищої освіти. Зокрема, результати роботи використано в діяльності:

Управління освіти і науки Черкаської обласної державної адміністрації (довідка № 9307/02/11-01-31 від 07.04.2026 р.);

Департаменту «Центр надання адміністративних послуг» Черкаської міської ради (довідка № 0501-06/175 від 31.03.2026 р.);

Черкаської філії «Газорозподільчі мережі України» (довідка № 870/05 від 07.04.2026 р.);

ТОВ «Черкаський завод з утилізації та переробки шин «КРИХТА» (довідка № 10-05/539 від 20.02.2026 р.);

Консорціуму «СоюзБуд» (довідка б/н);

ТОВ «Старвей Продакшн» (довідка б/н);

Черкаського державного технологічного університету Міністерства освіти і науки України (довідка № 442/03-12/12.01 від 01.04.2026 р.).

Основні результати дисертаційної роботи пройшли належну апробацію на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях і відображені у 15 наукових працях, серед яких 7 статей у фахових наукових виданнях та 8 публікацій у збірниках матеріалів конференцій. Загальний обсяг наукового доробку становить 6,34 д.а., з яких особисто здобувачеві належить 3,61 д.а. Це свідчить про достатній рівень апробації результатів дослідження, повноту їх

висвітлення в наукових публікаціях, а також підтверджує обґрунтованість і достовірність отриманих висновків та рекомендацій.

6. Відсутність (наявність) порушень принципів академічної доброчесності

Виконаний аналіз дисертаційної роботи та наукових публікацій Юрка Ігоря Сергійовича дає підстави стверджувати, що дослідження виконано з дотриманням принципів академічної доброчесності. У роботі не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації чи фальсифікації результатів дослідження. Усі використані наукові джерела, нормативно-правові акти та статистичні матеріали належним чином процитовані та відображені у списку використаних джерел. Особистий внесок здобувача в колективно опубліковані праці чітко визначений і коректно відображений у дисертації. Отже, підстав для сумнівів щодо дотримання автором норм академічної етики та вимог академічної доброчесності немає.

7. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Позитивно оцінюючи науковий рівень дисертаційної роботи, її теоретичну цінність, практичну спрямованість та обґрунтованість сформульованих висновків і рекомендацій, доцільно відзначити окремі положення, які мають дискусійний характер та можуть слугувати підґрунтям для подальших наукових досліджень і фахового обговорення.

Перше зауваження стосується логіки побудови та змістового наповнення етапів розвитку й використання інтелектуального капіталу підприємства, що представлено на рис. 1.1 (с. 47). Позитивно оцінюючи спробу автора відобразити циклічний характер досліджуваного процесу, варто зазначити, що схема недостатньо розкриває механізми та зміст такого зворотного зв'язку. Зокрема, залишається незрозумілим, яким чином результати комерціалізації та синергії трансформуються у нові знання, компетентності та інтелектуальні ресурси на наступному циклі розвитку. У зв'язку з цим доцільно було б більш детально обґрунтувати взаємозалежність окремих етапів і конкретизувати інструменти забезпечення безперервного відтворення інтелектуального капіталу.

Друге зауваження стосується представленої в табл. 1.3 (с. 61) авторської систематизації структурних компонентів інтелектуального капіталу підприємства. Безперечно, позитивною є спроба автора розширити традиційний підхід до структурування інтелектуального капіталу шляхом виокремлення людського, структурного, соціального, споживчого, управлінського та інноваційного капіталів. Але запропонована структура інтелектуального капіталу підприємства характеризується певною змістовною дублюваністю окремих компонентів. Наприклад, корпоративна культура віднесена до

управлінського капіталу, хоча її характеристики значною мірою корелюють із соціальним капіталом, а управлінські компетенції керівників, які віднесені до управлінського капіталу, також є складовою людського капіталу. Крім того, викликає дискусію виокремлення управлінського капіталу як самостійного структурного компонента, оскільки в більшості наукових підходів його елементи розглядаються у складі людського або структурного капіталу. У зв'язку з цим вважаємо, що наведена класифікація потребує більш чіткого теоретичного обґрунтування критеріїв розмежування окремих складових.

Третє зауваження стосується представленої в табл. 1.5 (с. 90) логіки впливу інтелектуального капіталу на досягнення підприємством стану корпоративної стійкості. Автором обґрунтовано, що послідовне проходження етапів формування, інституціоналізації, комерціалізації, синергії, відтворення та розвитку забезпечує досягнення позитивних результатів на різних рівнях функціонування підприємства. Водночас у таблиці фактично всі наслідки розвитку інтелектуального капіталу розглядаються як позитивні, тоді як поза увагою залишаються потенційні ризики та обмеження цього процесу. Зокрема, значні інвестиції у розвиток інтелектуального капіталу не завжди гарантують зростання інноваційної активності, а комерціалізація знань може супроводжуватися витокм ключових компетенцій, втратою працівників або зростанням витрат на підтримку інноваційної інфраструктури. Робота виграла б від більш критичного аналізу можливих негативних наслідків і ризиків розвитку інтелектуального капіталу для забезпечення корпоративної стійкості підприємства.

Четверте зауваження стосується представлених в табл. 2.9 (с. 148) ключових тенденцій, що визначають стан та перспективи розвитку інтелектуального капіталу в Україні, серед яких регіональна нерівномірність, цифровізація, вразливість до кризових чинників, пріоритет відновлення науки та освіти, а також обмежена комерціалізація знань. Разом із тим, дискусійним залишається питання щодо критеріїв віднесення виявлених явищ саме до категорії «тенденцій». Частина з них характеризує довгострокові процеси розвитку (цифровізація, регіональна диференціація), тоді як інші радше відображають зовнішні умови або виклики функціонування інтелектуального капіталу (воєнні дії, економічні потрясіння, проблеми комерціалізації знань). Унаслідок цього в одній узагальнюючій таблиці поєднано різномірні за своєю природою явища, що дещо ускладнює їх сприйняття та систематизацію. Робота виграла б від більш чіткого розмежування власне тенденцій розвитку інтелектуального капіталу та факторів, які впливають на його формування і відтворення.

П'яте зауваження стосується представленої в табл. 3.4 послідовності напрямів реалізації системи управління внутрішньоорганізаційними знаннями, що охоплюють пошук інформації, формування бази даних, документування, інформаційне забезпечення та комунікаційну взаємодію персоналу. Безперечною перевагою запропонованого підходу є систематизація основних процесів накопичення та поширення знань на підприємстві. Водночас із

представленого матеріалу не повною мірою зрозуміло, яким чином забезпечується подальша трансформація накопичених знань у конкретні управлінські рішення, інноваційні продукти чи організаційні зміни, а також як оцінюється результативність функціонування системи управління знаннями. Крім того, запропонована послідовність має переважно лінійний характер, тоді як у сучасних концепціях knowledge management процес створення, використання та відтворення знань розглядається як безперервний циклічний процес, що передбачає наявність зворотних зв'язків між його окремими етапами. У зв'язку з цим доцільним було б більш чітко відобразити механізми оцінювання ефективності використання знань та їх повторного залучення до процесів накопичення й розвитку інтелектуального капіталу підприємства.

Шосте зауваження стосується представленої на рис. 3.7 концептуального підходу до прискорення темпів нагромадження людського капіталу підприємства. Незважаючи на комплексність запропонованої моделі та широкий спектр представлених у ній принципів, методів та інструментів формування людського капіталу, дискусійним залишається питання щодо обґрунтування кінцевих результатів цього процесу. Зокрема, на схемі результативність нагромадження людського капіталу зведено переважно до досягнення професійно-інтелектуального та професійно-творчого рівнів працівника. Водночас у сучасних умовах розвитку економіки знань результати нагромадження людського капіталу можуть проявлятися значно ширше – через підвищення інноваційної активності персоналу, розвиток адаптивності до технологічних змін, посилення лідерського потенціалу, покращення комунікаційної взаємодії, зростання організаційної лояльності та здатності до генерації нових знань. У зв'язку з цим доцільним було б більш детально обґрунтувати вибір саме зазначених результативних характеристик або розширити перелік результатів, які можуть бути досягнуті внаслідок нагромадження людського капіталу підприємства.

Разом із тим, наведені зауваження та висловлені побажання мають переважно рекомендаційний і дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи. Вони не зменшують наукової цінності одержаних результатів, рівня їх обґрунтованості, теоретичної та практичної значущості, а також не ставлять під сумнів достовірність сформульованих автором висновків і рекомендацій.

8. Висновок щодо відповідності дисертації вимогам, які висуваються до ступеня доктора філософії

Дисертаційна робота Юрка Ігоря Сергійовича на тему «Інтелектуальний капітал як стратегічний ресурс інноваційного розвитку підприємств» є самостійно виконаним, цілісним і завершеним науковим дослідженням, у якому вирішено актуальне наукове завдання щодо розвитку теоретико-методичних засад та розроблення практичних рекомендацій з управління інтелектуальним

капіталом як стратегічним ресурсом забезпечення інноваційного розвитку підприємств.

За змістом, логікою побудови, науковим рівнем отриманих результатів та використаним методичним інструментарієм дисертаційна робота відповідає спеціальності 051 Економіка. Представлені в роботі наукові положення, висновки та рекомендації характеризуються належним рівнем новизни, достовірності, теоретичної обґрунтованості та практичної значущості.

Дисертація відповідає вимогам до структури, змісту та оформлення наукових робіт такого рівня, встановленим наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40, а також вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що Юрко Ігор Сергійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Рецензент,

к.е.н., доцент,
доцент кафедри менеджменту
та бізнес-адміністрування
Черкаського державного
технологічного університету

Олена ПРИГОДЮК

Підпис к.е.н., доцента Пригодюк Олени Миколаївни засвідчую

Учений секретар

Черкаського державного
технологічного університету

Ірина МИРОНЕЦЬ